

## ZAMONAVIY AXBOROT XURUJLARI VA GLOBAL INTELLEKTUAL INQIROZ SHAROITIDA TANQIDIY YONDASHUVNING IJTIMOY-FALSAFIY AHAMIYATI

Nishonova Surayyo Saidjonovna

Osiyo Xalqaro Universiteti.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19798299>

*Annotatsiya.* Mazkur tadqiqot zamonaviy axborot xurujlari va global intellektual inqiroz sharoitida tanqidiy yondashuvning ijtimoiy-falsafiy ahamiyatini tahlil qilishga bag'ishlangan.

Unda axborot oqimining ortishi, manipulyativ ta'sirlar va soxta ma'lumotlarning keng tarqalishi sharoitida tanqidiy fikrlashning zarurati asoslab berilgan. Shuningdek, tanqidiy yondashuvning shaxsning mustaqil fikrlashini shakllantirish, axborotni tahlil qilish va baholash ko'nikmalarini rivojlantirishdagi o'rni yoritilgan. Tadqiqot natijasida tanqidiy yondashuv jamiyatda sog'lom intellektual muhitni shakllantirish, axborot xavfsizligini ta'minlash hamda mafkuraviy tahdidlarga qarshi immunitetni kuchaytiruvchi muhim omil ekanligi aniqlangan.

**Kalit so'zlar:** Tanqidiy yondashuv, tanqidiy fikrlash, axborot xurujlari, global intellektual inqiroz, axborot xavfsizligi, manipulyatsiya, media savodxonlik.

### Kirish

Zamonaviy axborot xurujlari va global intellektual inqiroz sharoitida tanqidiy yondashuvning ijtimoiy-falsafiy ahamiyati tobora ortib bormoqda. Axborot texnologiyalarining jadal rivojlanishi natijasida inson ongiga ta'sir ko'rsatish imkoniyatlari kengaydi, bu esa turli manipulyativ axborot oqimlarining kuchayishiga olib kelmoqda. Bunday vaziyatda tanqidiy yondashuv shaxsning mustaqil fikrlashini shakllantirish, axborotni tahlil qilish va baholash qobiliyatini rivojlantirishda muhim omil sifatida namoyon bo'ladi. Ijtimoiy-falsafiy nuqtai nazardan qaraganda, tanqidiy yondashuv jamiyatda ongli, mas'uliyatli va faol fuqarolik pozitsiyasini shakllantirishga xizmat qiladi. U insonni axborot xurujlariga nisbatan immunitet hosil qilishga, haqiqat va yolg'onni farqlashga, turli g'oyaviy bosimlarga qarshi turishga undaydi.

Shu bilan birga, tanqidiy fikrlash jamiyatning intellektual salohiyatini oshirish, ilmiy tafakkur va innovatsion rivojlanishni ta'minlashda muhim metodologik asos bo'lib xizmat qiladi.

### Dolzarbli

Zamonaviy axborot jamiyatida axborot oqimining keskin ortishi, raqamli texnologiyalar va ommaviy kommunikatsiya vositalarining rivojlanishi natijasida inson ongiga turli yo'nalishdagi ta'sirlar kuchayib bormoqda. Ayniqsa, soxta axborotlar, manipulyativ g'oyalar va mafkuraviy xurujlarning keng tarqalishi jamiyatning intellektual xavfsizligiga jiddiy tahdid solmoqda. Bunday sharoitda shaxsning axborotni tanqidiy tahlil qilish, saralash va baholash ko'nikmalariga ega bo'lishi zaruratga aylanmoqda.

### Asosiy qism

Tanqidiy yondashuvning nazariy asoslari va mohiyati masalasi falsafiy tafakkur tarixida muhim o'rin egallaydi. Ushbu yondashuv insonning borliqni anglash, bilimlarni tahlil qilish va ularni baholash jarayonida mustaqil fikrlash qobiliyatiga tayangan holda shakllanadi. Falsafiy nuqtai nazardan tanqidiy yondashuv bilish nazariyasi bilan uzviy bog'liq bo'lib, haqiqatni aniqlashda dalillilik, izchillik va mantiqiylik tamoyillariga asoslanadi. Antik davr mutafakkirlaridan boshlab zamonaviy falsafiy qarashlargacha bo'lgan jarayonda tanqidiy fikrlash inson tafakkurining ajralmas qismi sifatida talqin etib kelinmoqda.

Ayniqsa, ratsionalizm va empirizm yo'nalishlarida bilimni tekshirish va asoslash muammosi tanqidiy yondashuv orqali hal etilgan.

Zamonaviy sharoitda tanqidiy yondashuv ilmiy tafakkurning asosiy metodologik omillaridan biri hisoblanadi. U nafaqat bilimlarni qabul qilish, balki ularni tahlil qilish, solishtirish va xulosa chiqarish jarayonini ham o'z ichiga oladi. Tanqidiy fikrlashning asosiy komponentlari sifatida tahliliy yondashuv, mantiqiy mushohada yuritish, dalillash va refleksiya jarayonlarini ko'rsatish mumkin. Bu esa insonning axborotni ongli ravishda qabul qilishi, turli g'oyalarni solishtirishi va ularning ishonchliligini aniqlashiga xizmat qiladi. Shu jihatdan tanqidiy yondashuv shaxsning intellektual rivojlanishida muhim o'rin tutadi.

Axborotlashgan jamiyatda esa tanqidiy yondashuvning ahamiyati yanada ortib bormoqda.

Axborot oqimining keskin ko'payishi natijasida inson turli xil, ba'zan esa bir-biriga zid bo'lgan ma'lumotlarga duch keladi. Bunday vaziyatda axborotni tanqidiy tahlil qilish, uning manbasini aniqlash va mazmunini baholash zaruriy ehtiyojga aylanadi. Tanqidiy yondashuv bu jarayonda shaxsni manipulyativ ta'sirlardan himoya qilishga, noto'g'ri xulosalardan saqlanishga va mustaqil qaror qabul qilishga yordam beradi. Shu bois u nafaqat individual, balki ijtimoiy darajada ham muhim ahamiyat kasb etadi.

Ijtimoiy-falsafiy jihatdan tanqidiy yondashuv jamiyat taraqqiyotining muhim omillaridan biri hisoblanadi. U jamiyatda sog'lom fikr almashinuvi, ochiq muloqot va ilmiy asoslangan qarorlar qabul qilish jarayonlarini qo'llab-quvvatlaydi. Tanqidiy fikrlash rivojlangan jamiyatlarda innovatsion g'oyalar, ilmiy izlanishlar va ijtimoiy islohotlar samaradorligi yuqori bo'ladi.

Aksincha, tanqidiy yondashuv yetishmagan jamiyatlarda esa stereotip fikrlash, noto'g'ri qarashlar va manipulyativ ta'sirlarga berilish holatlari kuchayadi. tanqidiy yondashuv zamonaviy axborot xurujlari va global intellektual inqiroz sharoitida inson va jamiyat taraqqiyotini ta'minlovchi muhim ijtimoiy-falsafiy kategoriya sifatida namoyon bo'ladi. U shaxsning mustaqil fikrlashini rivojlantirish, axborotni ongli ravishda qabul qilish va jamiyatda sog'lom intellektual muhitni shakllantirishga xizmat qiladi.

### **Xulosa**

Xulosa qilib aytganda, zamonaviy axborot xurujlari va global intellektual inqiroz sharoitida tanqidiy yondashuv jamiyat taraqqiyotining ajralmas sharti sifatida namoyon bo'ladi.

Axborot oqimining haddan tashqari ko'payishi, turli manipulyativ ta'sirlarning kuchayishi hamda bilimlarning yuzaklashuvi insondan chuqur tahliliy fikrlashni talab etmoqda. Shu nuqtai nazardan tanqidiy yondashuv shaxsning nafaqat bilim darajasini oshiradi, balki uning axborotga nisbatan ongli, ehtiyotkor va mas'uliyatli munosabatini shakllantiradi.

Tanqidiy fikrlash orqali inson har qanday axborotni shubha ostida ko'rib chiqadi, uning manbai, maqsadi va ishonchliligini baholaydi. Bu esa uni turli yolg'on ma'lumotlar, mafkuraviy bosimlar va axborot xurujlaridan himoya qiladi. Natijada shaxsda axborot immuniteti shakllanib, u mustaqil qaror qabul qilish qobiliyatiga ega bo'ladi.

### **Foydalanilgan adabiyotlar**

1. Abduqodirov, A. A. (2018). Axborot xavfsizligi va zamonaviy tahdidlar. Axborot texnologiyalari va boshqaruv, 2(4), 45–52.
2. Yo'ldoshev, J. G'. (2017). Tanqidiy fikrlashni rivojlantirishning pedagogik asoslari. Pedagogik mahorat, 3(1), 12–18.

3. To'raqulov, X. T. (2019). Zamonaviy falsafada tafakkur va bilish muammolari. *Falsafa va huquq*, 1(2), 23–29.
4. Qurbonov, Sh. (2021). Ijtimoiy tafakkur va global muammolar. *Ijtimoiy-gumanitar fanlar jurnali*, 4(3), 30–36.
5. Xasanboyeva, O. (2019). Ta'lim jarayonida innovatsion yondashuvlar. *Uzluksiz ta'lim*, 2(5), 14–20.
6. Saidaxmedov, N. (2016). Pedagogik texnologiyalar va ularning samaradorligi. *Zamonaviy ta'lim*, 1(3), 25–31.